

УДК 37.01(410)

АНТОНІНА ЧИЧУК,

кандидат педагогічних наук, доцент

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, МОН України

Адреса: бульвар Шевченка, 81, Черкаси, 18031, Україна

E-mail: tetyanna@ukr.net

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПЕДАГОГІЧНОЮ ОСВІТОЮ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено аналіз системи управління педагогічною освітою Великої Британії, зокрема проаналізовано форми й принципи управління педагогічною освітою на основі нормативно-правової бази (закони: «Про реформу освіти» (1988), «Про освіту» (1992; 1993; 1996; 1997; 2002), «Про освітні стандарти та структуру шкільної системи» (1998), «Про вищу освіту» (2004) тощо), контроль і участь громадськості в її управлінні. Встановлено, що останнім часом у Великій Британії процес демократизації в управлінні освітою поєднується з посиленням уваги держави до контролю, вимог до прозорості діяльності освітніх установ, спостерігається тенденція до підвищення якості освіти, тенденція демократизації процесу оцінювання, процесу контролю, забезпечення доступності інформації для всіх. Розглянуто зміни в управлінні освітою в історичному аспекті. Виокремлено організації, що беруть участь в управлінні освітою у Великій Британії. Представлено дані, що дали можливість виявити подібне й відмінне у функціонуванні організацій, які беруть участь в управлінні освітою в регіонах Великої Британії та переконатися в існуванні в них автономних органів управління.

Ключові слова: педагогічна освіта, система управління, форми та принципи управління, Велика Британія

ВСТУП

У контексті інтеграційних та глобалізаційних процесів у системі освіти України особливого значення набуває управління навчально-виховними закладами. Певну допомогу в цьому аспекті може надати вивчення зарубіжного досвіду управління системою освіти, зокрема досвід Великої Британії, адже у цій країні управління освітою відіграє важливу роль в її удосконаленні. Система навчання дітей у дошкільних закладах, школах, а також – підготовки майбутніх учителів у Великій Британії характеризується системою управління освітою від уряду, який приймає закони, спрямовані на модернізацію підготовки педагогічних кадрів, до місцевого самоврядування [3, с. 84]. Варто зазначити, що у нормативних документах Великої Британії визначено обов'язки суб'єктів в освітній системі, встановлено міри відповідальності за порушення норм освітнього права, що значно полегшує діяльність органів управління освітою [6, с. 103].

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою цієї статті є дослідження особливостей системи управління педагогічною освітою у Великій Британії.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз літератури з досліджуваної проблеми свідчить про значний інтерес вітчизняних і зарубіжних науковців до систем педагогічної освіти, зокрема професійної

підготовки педагогічних кадрів (Н. Авшенюк, К. Зискін, Т. Кучай, Л. Пуховська, Ю. Струнка та ін.).

Теоретичною основою нашого дослідження стала нормативно-правова база з питань освіти Великої Британії, зокрема закони: «Про реформу освіти» (1988), «Про освіту» (1992; 1993; 1996; 1997; 2002), «Про освітні стандарти та структуру шкільної системи» (1998), «Про вищу освіту» (2004) тощо.

Для досягнення мети дослідження були використанні такі методи: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація матеріалу, порівняльно-аналітичний метод.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У Великій Британії порядок прийому у заклади дошкільної та початкової освіти регулюється Законом «Про освітні стандарти і структуру шкільної системи» (1998) [14], законами «Про освіту» (1997, 2002) [10; 11], а також фіксується у статуті освітнього закладу [6, с. 71].

Процес прийому дитини до школи передбачає підписання контракту про партнерство батьків зі школою, де висвітлено обов'язки школи й батьків згідно із законом «Про освіту» (1997) [10]. Якщо ж батьки не віддали дитину до школи, місцеві органи управління визнають, що вони здійснили правопорушення і повинні заплатити штраф згідно із чинним законодавством [9; 10; 11].

Відповідно до закону «Про освіту» (1992) були розроблені «Основи інспектування шкіл Англії», в яких визначено критерії оцінки рівня досягнень учнів, якості навчання, змісту освіти, методів навчання, розвитку й поведінки учнів, зокрема висвітлено аспекти взаємодії учнів один з одним у різних життєвих ситуаціях, успішної співпраці в групі, заохочення брати активну участь у житті школи. Вказані вище критерії були доопрацьовані та внесені до закону «Про освіту» 1996 року [9].

За 1992–1997 рр. у відповідь на серію законодавчих заходів початкова й середня школа були удосконалені. Основною тенденцією зазначеного реформування були: передача права прийняття рішень на місцевий рівень управління освітою (школам і батькам), але з умовою залишити можливість державі втручатися у справи.

Згідно із Законом про освіту (1993) було закріплено принцип, за яким діти з особливими освітніми потребами (розумовими чи фізичними вадами) можуть навчатися в загальноосвітніх школах за бажанням їх батьків.

Відповідно до закону про «Про шкільні інспекції» (1996) вивчення роботи державних дошкільних закладів і початкових шкіл проводиться один раз на п'ять років [9]. Для вивчення динаміки розвитку освіти в початкових і середніх школах був створений спеціальний орган – Комісія з освітніх стандартів, що відповідає за інспектування і доведення результатів до всіх зацікавлених осіб.

Варто зазначити, що законодавчі акти мають значний вплив і на розвиток вищої освіти. Зокрема, у другій половині ХХ століття були введені в дію документи про реформування системи підготовки педагогічних кадрів: «Консультативний документ про підготовку вчителів» (1983), «Підготовка вчителя на базі школи» (1991), «Вчителі кидають виклик змінам» (1997) та ін., у яких розглядаються різні аспекти педагогічної освіти [5, с. 99].

Основним завданням закону «Про реформу освіти» (1988) є розгляд підвищення рівня освіти як фактору розвитку економіки країни [15].

Закон «Про вищу освіту» (2004) розв'язує фінансову проблему навчання в університеті, виробляє тенденції доступності вищої освіти через введення багаторівневої підготовки вчителів [8].

Проведено такі заходи:

- створено Комітет з акредитації освіти вчителів (1983) для контролю якості педагогічної освіти в університетах (відбулося посилення централізації) [5, с. 65];
- 1995 року Агентство з підготовки вчителів підготувало список компетенцій, якими повинен оволодіти вчитель [5, с. 69];
- у 1990-х роках з метою здійснення контролю навчального процесу у ВНЗ Великої Британії створено Національне Агентство з підготовки вчителів [5, с. 69];
- 1997 року департаментом освіти видано наказ «Про державний навчальний план у галузі підготовки вчителів» та ін.

Коротко розглянемо, як змінювалося управління освітою в діахронічному аспекті.

У першій половині XIX ст. граматичні школи давали підвищену освіту. Управління ними здійснювалося особливими радами.

У середині XX ст. педагогічна освіта регулювалася територіальними організаціями з підготовки вчителів, що називалися інститутами педагогіки, у які входили педагогічні коледжі, розташовані на відповідній території, і педагогічні відділення найближчого університету. Навчальні програми освітніх установ формувалися на основі рекомендацій інституту, що були не обов'язковими [2, с. 93–94].

Ю. Стрункіна зазначає, що основними проблемами підготовки педагогічних кадрів в Англії у 1960-ті роки XX ст. були: децентралізація, роз'єднаність діяльності навчальних закладів, відсутність єдиного навчального плану та єдиних вимог до вчителя. Зміст освіти також зазнавав значної критики [5, с. 63].

У 1960-ті роки уряд лейбористів вважав, що керівництво підготовкою вчителів повинно здійснюватися через місцеві органи управління, які підпорядковувалися Міністерству [2, с. 67]. У 1960–1970-ті роки передача повноважень з управління системою педагогічної освіти на регіональному рівні місцевим органам управління освітою знаходилася в руслі загальної тенденції централізації всієї системи освіти і становила собою один із елементів вибудовування вертикалі управління системою освіти взагалі і системою педагогічної системи освіти зокрема. На чолі управління системою підготовки вчителів остаточно закріпився департамент освіти, який, на відміну від минулих років, почав займатися не лише питаннями фінансування навчальних закладів, що здійснювали підготовку вчителів і визначали потребу в педагогічних кадрах відповідно до демографічної ситуації, але й проблемами змісту педагогічної освіти, удосконаленням форм і методів підготовки майбутніх учителів [2, с. 70].

1984 року урядом були ліквідовані інститути педагогіки, функцію яких почав виконувати Комітет з акредитації освіти вчителів – державний контролюючий орган у галузі підготовки вчителів [5, с. 64].

Отже, починаючи із 1960-х років і до другої половини 1980-х років, освітня політика у Великій Британії стала надзвичайно централізованою.

1998 року був опублікований перелік загальних стандартів із підготовки вчителів. Тенденція розвитку педагогічної освіти у 1990-ті роки XX ст. характеризується демократизацією системи управління і централізацією освіти, згідно з якими держава виступила рушійною силою із впровадженням освітніх інновацій, водночас урядом створено контролюючі організації з метою централізації управління та стандартизації освіти [5, с. 72].

Як видно із зазначеного, у процесі реформування освітньої системи тенденції до централізації поєднувалися з тенденціями до автономії і демократизації в освіті.

Інспекторська перевірка, проведена у 1993–1998 роках, показала, що загальна якість освіти в початкових і середніх школах Великої Британії підвищилася. Так,

кількість учнів, що досягли показника другого рівня з читання й письма на KS1, становила 80 %. Дещо відбулося поліпшення результатів і з математики – із 78 % учнів другого рівня в 1995 році до 84 % – у 1998 р. На KS2 з читання – від 48 % у 1995 р. до 65 % у 1998 р. учні досягли четвертого рівня. Досягнення в результатах державних тестів на KS3 були не такі значні. Більш значним був прогрес на KS4.

Таким чином, введення державних тестів, перегляд національного навчального плану, проведення інспекцій, опублікування рейтингових таблиць – спрямоване на підвищення стандартів. Певну роль відіграє підготовлена інформація для батьків [6, с. 145–147]. Місцеві органи управління освітою забезпечують батьків інформацією про типи шкіл, інших освітніх установ, а також про можливість надання підтримки дітям з особливими освітніми потребами [11]. Крім того, перевіряють, чи відповідає обрана батьками школа здібностям учнів [9]. При вступі у початкову школу дитина, з метою визначення рівня її здібностей для планування роботи з нею, проходить тестування [6, с. 72–73].

У Великій Британії діє Агентство забезпечення якості (Quality Assurance Agency, QAA) всіх закладів вищої освіти, яке створило нормативні матеріали для шкільних інспекторів, для оцінки програми підготовки вчителя, що забезпечують високий рівень його кваліфікації [3; 12; 13].

Таким чином, на кінець XX ст. у британській системі управління проявився двоїстий процес «децентралізації-центрлізації», який виражався у посиленні ролі центрального уряду, що почався в середині 1970-х років і досяг безпосереднього здійснення у 1988 році. Прийняття рішень, що детермінують тенденції розвитку педагогічної системи, відбувається парламентом, урядом. Але суттєва частина повноважень центрального уряду передана регіональним органам управління.

У XXI ст. департаментом освіти контроль якості поширено на всі дитячі заклади, інспекція державних закладів здійснюється кожні шість років, приватних – кожні три роки [7].

Нова структура інспекторської перевірки у XXI ст. вимагає, щоб інспектори оцінювали, наскільки навчальний план забезпечує можливості, що відповідають інтересам і потребам школярів. Головним завданням модернізації середньої школи є скорочення розриву в досягненнях.

Як зазначає Т. Кучай, у кожному з регіонів Великої Британії (Англії, Уельсі, Шотландії) і в Північній Ірландії система освіти має певну специфіку. Правом самостійно вирішувати багато конкретних проблем користуються як місцеві органи управління освітою, так і самі школи [3, с. 92]. Н. Авшенюк підтверджує думку Т. Кучай, зазначаючи, що у Великій Британії, на відміну від інших європейських держав, управління освітою здійснюється з великою часткою автономності у кожному адміністративно-територіальному окрузі – Англії, Уельсі, Шотландії, Північній Ірландії. Це пов'язано з історичними особливостями країни і відбиває характер встановленого адміністративного поділу (табл. 1).

Дані, наведені в таблиці 1, свідчать, що у Великій Британії (Англії, Уельсі, Шотландії) та Північній Ірландії відповідальність за освіту належить регіональним урядовим департаментам освіти:

– в Англії – Департаменту освіти й зайнятості (Department for Education and Employment, DfEE), з 2001 – Департамент освіти і професійного навчання (Department for Education and Skills, DfES);

– в Уельсі – Департаменту освіти й навчання (Department of Education and Training, DET);

Таблиця 1

Організації, що беруть участь в управлінні освітою у Великій Британії

Англія	Уельс	Шотландія	Північна Ірландія
QCA (Орган управління кваліфікаціями й навчальними програмами)	OCCAC (Орган управління кваліфікаціями, навчальними планами й процедурами оцінювання)	LTS (Орган, що займається питаннями навчання й викладання)	CSEA (Рада з навчальних планів, екзаменів та оцінювання)
NEOST (Національна організація працедавців для шкільних учителів)		CoSLA (Конвенція місцевих органів управління)	TNC (Комітет із переговорів для вчителів)
DFEE (Департамент освіти й зайнятості), DFES (Департамент освіти і професійного навчання) (з 2001р.)	DET (Департамент освіти і навчання)	SOEID (Департамент освіти і промисловості) SEED (Виконавчий департамент освіти) (з 1999 р.)	DENI (Департамент освіти)
DRC, CRE, EOC (Комісія з прав інвалідів, Комісія з расової рівності, Комісія з рівних можливостей)			ECNI (Комісія з питань рівності)
OFSTED (Комісія з освітніх стандартів)	Estyn (Інспекторат Її Величності з освіти і навчання)	HMIE (Інспекторат Її Величності з освіти)	ETI (Інспекторат з освіти і навчання)
LEA (Місцеві органи освіти)		SLA (Місцеві органи)	ELB (Рада з освіти і бібліотек)
YTCE (Генеральна рада з навчання в Англії)	YTCW (Генеральна рада з навчання в Уельсі)	YTCS (Генеральна рада з навчання в Шотландії)	CTCNI (Генеральна рада з навчання в Північній Ірландії)
HEFCE (Рада з фінансування вищої освіти Англії)	HEFCW (ELWa) (Рада з фінансування вищої освіти в Уельсі)	SHEFC (Рада з фінансування вищої освіти Шотландії)	DENI (Департамент освіти)
NAS/UWT (Національна асоціація вчителів / Спілка жінок-вчителів)			
NUT (Національна рада вчителів)			
NVQ (Національна професійна кваліфікація)			
PAT (Професійна асоціація вчителів)			
PPP (Приватно-державне партнерство)			
QTS (Кваліфікований статус учителя)		TQ (Кваліфікація в галузі викладання)	QTS (Кваліфікований статус учителя)
SCITT (Курси підготовки вчителів, орієнтованих на школу)			
UCAC (Рада вчителів)		SSTA (Асоціація вчителів середньої школи)	
STRB (Оглядова рада шкільних учителів)		SNCT (Комітет із ведення переговорів учителів)	
TTA (Агентство з підготовки вчителів)		SOEID (Департамент освіти)	DENI (Департамент освіти й промисловості)
UCET (Рада університетів з освіти вчителів)			

– у Шотландії – Департаменту освіти й промисловості (Scottish Office Education and Industry Department, SOEID), з 1999 – Виконавчий департамент освіти в Шотландії (Scottish Executive Education Department, SEED);

– у Північній Ірландії – Департамент освіти Північної Ірландії (Department of Education for Northern Ireland, DTNI).

Крім того, в регіонах функціонують інші автономні органи управління: асоціації, ради, комісії, агентства та ін., тобто спеціалізовані агентства-посередники, які здійснюють непряме державне управління. Так, існують Регіональні ради з фінансування вищої освіти в Англії, Уельсі, Шотландії, лише у Північній Ірландії цю функцію виконує Департамент освіти; в усіх регіонах функціонують спеціальні органи управління кваліфікаціями, навчальними планами і програмами, а також комісії з питань рівності, генеральні ради з навчання, кваліфікаційні статуси вчителя. Ми зазначаємо, що системи управління освітою Англії та Уельсу більше подібні. Так, такі організації, як: оглядова рада шкільних учителів, Агентство з підготовки вчителів, однойменні місцеві органи освіти, в інших регіонах мають інші назви, хоча виконують подібні функції; а такі організації, що беруть участь в управлінні освітою, як Національні асоціації вчителів, Національна рада вчителів, Національна професійна кваліфікація, професійна асоціація вчителів, приватно-державне партнерство, Курси підготовки вчителів, орієнтовані на школу, притаманні лише Англії та Уельсу, і в Шотландії та Північній Ірландії вони не функціонують. У Шотландії та Уельсі інспектування освітніх установ здійснюється головним інспектором Королівської інспекції; у Північній Ірландії інспекції проводяться інспекторами освіти і підготовки [5, с. 71].

Отже, отримані дані дали можливість виявити подібне й відмінне у функціонуванні організацій, що беруть участь в управлінні освітою в регіонах Великої Британії, та переконатися в існуванні в них автономних органів управління.

ВИСНОВКИ

Викладене дає підстави для висновку щодо того, що останнім часом у Великій Британії процес демократизації в управлінні освітою поєднується з посиленням уваги держави до контролю, вимог до прозорості діяльності освітніх установ, спостерігається тенденція до підвищення якості освіти, демократизації процесів оцінювання і контролю, забезпечення доступності інформації для всіх. Ми також зазначаємо, що до 1980-х років спостерігалася низька автономія навчальних закладів, навчальних планів, оцінювання; згодом посилюється контроль за освітою з боку місцевого управління і державних агентств; якість освітніх послуг знижується; починаючи з 1980-х років, спостерігається тенденція до демократизації освіти (контролю, оцінювання); інформація про стан освіти стає відомою для громадськості; у кінці ХХ ст. розширюється автономія освітніх установ у визначенні форм, засобів, умов організації навчального процесу. У країні відсутні єдині державні навчальні плани, стандарти тощо, однак вони розробляються в регіонах. Також ми представили дані, що дозволили виявити подібне й відмінне й функціонуванні організацій, які беруть участь в управлінні освітою в регіонах Великої Британії, та переконатися в існуванні в них автономних органів управління. Перспективою подальших наукових розвідок вважаємо дослідження управління системи освіти у провідних європейських країнах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авшенюк Н. М. Велика Британія. Енциклопедія освіти / Н. М. Авшенюк. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

2. Зискин К. Е. Профессионально-педагогическая подготовка учителей средней школы на педагогических отделениях университетов Великобритании во второй половине XX в.: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / К. Е. Зискин. – М., 2002. – 157 с.
3. Кучай Т. П. Система професійної підготовки вчителів початкових класів до морально-етичного виховання учнів в університетах Японії: монографія / за ред. Н. Г. Ничкало / Т. П. Кучай. – Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2014. – 584 с.
4. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності / Л. П. Пуховська. – К. : Вища школа, 1997. – 180 с.
5. Стрункина Ю. В. Профессиональная подготовка педагогических кадров во второй половине XX века: на материалах Великобритании и России: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Ю. В. Стрункина. – Ставрополь, 2012. – 169 с.
6. Шмакова А. П. Опыт развития правовых отношений в образовательной системе Великобритании на рубеже XX-XXI вв.: 13.00.01: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / А. П. Шмакова. – Омск, 2006. – 214 с.
7. Delivering Results. A Strategy to 2006 [Electronic source]. – Mode of access : http://www.ied.edu.hk/edchange/resource/english_2.html.
8. Department for Education and Skills: Five Year Strategy for Children and Learners [Electronic source]. – Mode of access : http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/UK/UK_Dfes5yearstrategy.pdf.
9. Education Act 1996 [Electronic source]. – Mode of access : http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/56/pdfs/ukpga_19960056_en.pdf.
10. Education Act 1997 [Electronic source]. – Mode of access : http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/44/pdfs/ukpga_19970044_en.pdf.
11. Education Act 2002 [Electronic source]. – Mode of access : http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/32/pdfs/ukpga_20020032_en.pdf.
12. Higher Education in Europe 2009: Developments in the Bologna Process [Electronic source]. – Mode of access : http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/2009_Eurydice_report.pdf.
13. Quality Assurance in Teacher Education in [Electronic source]. – Mode of access : <http://www.nefmi.gov.hu/download.php?docID=623>
14. School Standards and Framework Act 1998 [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/31/pdfs/ukpga_19980031_en.pdf.
15. The Education Reform Act [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/40/pdfs/ukpga_19880040_en.pdf.